

ZANIMLJIVA KNJIGA O JEVREJIMA U NEMAČKOJ PRE 1933.

Neobično je mnogo već napisano o progonima Jevreja pod vladavinom nacionalsocijalista u Nemačkoj i u Evropi okupiranoj od njih i njihovih saveznika. Iako o tim događajima možda nikada neće biti izrečena poslednja reč, jer će kako za literate tako i za istoričare uvek ponovo predstavljati izvor rada i inspiracije, ipak danas svakom zainteresovanom za njih stoje na raspolaganju mnogobrojni raznovrsni priručnici. Zanimljivo je, međutim, da se zadatak da osvetli korene zla, uzroke koji su morali da dovedu do mračnih posledica, posle drugog svet-skog rata jedva neko pokušao da prihvati. Zbog toga knjiga H. G. Adlera, autora jedne poznate monografije o logoru Terezijenštat i mnogih drugih knjiga i napisa o Jevrejstvu, pod naslovom „Jevreji u Nemačkoj od doba prosvetljenosti do nacionalsocijalizma“ („Die Juden in Deutschland von der Aufklärung bis zum Nationalsozialismus“ — izdavač „Kösel Verlag“) zaista ispunjava jednu osetnu prazninu.

Zasluga je autora, u prvom redu, što je prikupio izvanredno velik broj podataka i svrstao ih na lako pregledan način u relativno malu knjigu od 170 stranica. (U spisku korišćenih dela navedeno je 96 naslova, tako je on za dublje zainteresovane istovremeno i izvanredna bibliografija radova o tom pitanju.) Vrlo objektivno, mirno, bez strasti, Adler ispituje istoriju Jevreja u Nemačkoj, koja je deo istorije Nemačke: „Otkada postoji nemačka država, od imperije Karla Velikog, uvek je živelo Jevreja u Nemačkoj“ glasi već prva rečenica uvoda. Brojnim podacima, statistikama, istorijskim faktima, kao i anegdoticnim podacima iz života značajnih nemačkih Jevreja, autor ipak ne želi samo da iznosi podatke, nego i da dokaže jednu svoju tezu. Ta teza je: da je koren svega zla što se takozvani jevrejski problem nikada u Nemačkoj ni od koga, ni od velikih jevrejskih boraca za ravnopravnost, za emancipaciju i za postojanost, nije pravilno shvatao. Neki su održavanje Jevrejstva isključivo vezivali za religiju, želeći inače potpuno da se asimiliraju, drugi su čak i veru napuštali i težili za potpunim stapanjem sa nemačkim narodom. Čak i za rane cioniste Adler tvrdi da su to postali iz nužde, a da su, sa Teodorom Herclom na čelu, osećali nemački.

Adler pokušava i da dokaže kako je nemački jezik, a samim tim i pogled na svet koji se izražavao kroz nemačku književnost i filozofiju, bio ne samo za Jevreje u Nemačkoj nego i u celom ostalom svetu neka vrsta duhovne domovine Jevrejstva. Jevreji, na taj način, mnogo zahvaljuju Nemačkoj, ali su isto toliko i dali — procentualno u mnogim stvarima više nego sami Nemci. Navodim samo jedan od mnogih Adlerovih primera: Nemačka i Austrija imale su do 1933 četrdeset i četiri laureata Nobelove nagrade. Od njih je deset bilo Jevreja, a četiri polu-Jevreja, znači preko jedne četvrtine je bilo jevrejskog porekla, a u to vreme je procenat jevrejskog stanovništva u obe zemlje bio ispod 0,9%. Ono što, međutim, niko nije hteo da spozna — kaže Adler — je činjenica da je Jevreje trebalo tretirati kao nacionalnu manjinu, ne kao posebnu rasnu ili versku zajednicu.

Naravno, ovu tezu čitalac može da prihvati — ili ne. Ali, iako postojano iznesena kroz celu knjigu, ona nije nikada nametljiva. Autoru su važnije istorijske činjenice — on ih iznosi lakim stilom, slikovitim rečima, pristupačno i zanimljivo. Bezbrojni komplikovani zakoni u raznim nemačkim državicama, zamršeni odnosi Jevreja prema vlastima, fantastični nameti koji su ponekad morali da budu podnošeni, neobična vitalnost jevrejskih zajednica, istovremeno, prikazani su uverljivo, ponekad čak i uzbudljivo. Vešto odabrani, obično kratki, ali veoma karakteristični citati kako značajnih Jevreja tako i nemačkih političkih ličnosti iz raznih vremena, vrlo jezgrovito ilustruju vreme o kojem je reč. „Ne dozvolite da se u raspuštenim masama probude divlje strasti, ne budite bestiji u ljudima, jer ona ni pred čim neće stati!“ upozoravao je šef frakcije slobodoumnih u nemačkom carskom parlamentu Eugen Rihter još novembra 1880, povodom jedne peticije koja je od Bizmarkove vlade tražila da se stane na put emancipaciji Jevreja argumentima koji već podsećaju na Hitlerove. Isto tako zanimljivi su stari propisi, koji su čak utvrđivali da li i koliko koji Jevreji mogu da imaju dece (!) ili noviji podaci iz takozvane Vajmarske republike, između prvog svetskog rata i Hitlera, koji pokazuju kako su nesložni Jevreji u Nemačkoj bili u to vreme. (Pojedine partije i grupe napadale su se uzajamno, ne primećujući da time samo potpomažu zajedničkog neprijatelja, fašizam, koji ih je posle zajedno uništio.)

Konkretnim brojkama Adler dokazuje i da je proces asimilacije Jevreja u Nemačkoj poslednjih vekova neprekidno napredovao — i to više u relativno mirnim razdobljima. Iako je apsolutni broj Jevreja u Nemačkoj retko opadao, ponekad stagnirao, a obično se nalazio u postepenom porastu, procenat Jevreja od celokupnog stanovništva u Nemačkoj je i do 1933. neprekidno bio u opadanju. Štaviše, autor te zanimljive knjige dolazi do zaključka da su upravo pogromi i progoni Jevreja uvek dovodili do složnijeg odbrambenog stava i ponosnijeg držanja, a da bez njih, po svojoj prilici, nestanak Jevreja iz Nemačke putem asimilacije ništa ne bi moglo da zadrži.